

D

Mechthild Stuhlmacher
VERZET IN TEGELVERBAND

Liverpool boomt. Althans dat lijkt zo. Tussen het Albert Dock en het centrum van de stad een woud van kranen, masten, oorverdovend lawaai, glimmend staal en aluminium, en glas, veel glas. In het jaar 2008, waarin Liverpool zich Culturele Hoofdstad van Europa mag noemen, lijkt de desolate verlatenheid die men nog tot kortgeleden met Liverpool associeerde definitief tot het verleden te behoren. De hele binnenstad is één grote bouwput. Toch, in ieder geval als men de eigen ogen en het sarcastische artikel van David Dunster in *de Architect* van april 2008 mag geloven, wordt er vooralsnog meer gesuggereerd dan bereikt. Het is zeer de vraag of hier alleen een gigantische shopping mall of daadwerkelijk een levensvatbaar nieuw stadscentrum aan het ontstaan is. De wijken om het

centrum heen, met hun vele oneindig lijkende rijen van uitgestorven straten met dichtgetimmerde ramen, verraden dat Liverpool nog steeds te kampen heeft met stadsvlucht op grote schaal. De enorme bouwproductie die als opmaat tot het culturele feestjaar in gang is gezet, probeert deze ontwikkelingen met zwaar geschut tot staan te brengen.

Ook de onlangs geopende nieuwe vleugel van het kunstcentrum Bluecoat, een ontwerp van het Rotterdamse bureau biq stadsontwerp, maakt deel uit van de ingrijpende vernieuwing van het stadscentrum. De veelzijdige kunstinstelling, al bijna een eeuw lang gehuisvest in de voormalige Bluecoat-school, het oudste gebouw van Liverpool, had meer ruimte en betere technische mogelijkheden nodig om voort te kunnen bestaan. Het gebouw werd in 1716 door Bryan Blundell als armenschool gebouwd en ontleende zijn naam aan het voor de leerlingen verplichte schooluniform. Vandaag

vormt de Bluecoat door de charme van zijn rijk geornamenteerde architectuur, door de verrassende voor- en achtertuin en door zijn openbaar en gemengd programma een oase in de winkelwoestijn. De opening van het grondig verbouwde en uitgebreide gebouw in het voorjaar van 2008 was een van de *highlights* van de ambitieuze culturele agenda – en dat niet alleen wegens de belangwekkende openingstentoonstelling van de nauw met de cultuur van de stad verbonden kunstenaar Yoko Ono. Het project was en is in verschillende opzichten een kleine sensatie en werd nog vóór de oplevering door verschillende critici de hemel in geprezen.

De keuze voor het toen nog vrij onbekende Rotterdamse bureau na een Europese aanbesteding was verrassend, des te meer omdat biq tot dusver alleen woningbouw had gerealiseerd, zowel in Nederland als in Liverpool. Hans van der Heijden c.s. benaderde de opgave met grote ernst, en tevens met het pragmatisme dat ze zich in vele

jaren woningbouw hadden toegeëigend. De ervaring van het bureau met renovatie- en restauratieopdrachten, en zeker vele jaren denken over stadsreparatie – Hans van der Heijden praat graag over ‘de kapotte stad’ – leidde tot een uitbreiding waarbij oudbouw en nieuwbouw haast onmerkbaar in elkaar overgaan en versmelten tot één geheel.

Het renovatieproject én de nieuwe vleugel staan in merkwaardig contrast tot de publieke belangstelling en de superlatieven waarmee ze zijn beschreven. Ook de tegenstelling tot het luide vertoon van de gladde, veelvormige commerciële architectuur die het beeld van het centrum sinds een aantal jaren volledig bepaalt, kon niet groter zijn. De meest in het oog springende gevel ligt aan College Lane, een onooglijk, smal zijstraatje met dorps karakter en een nochtans door kranen en bouwputten aangeduide onzekere toekomst. De ietwat gedrongen kopgevel voegt zich met gemak in de schaal van de directe

D

Mechthild Stuhlmacher
RESISTANCE IN TILE BOND

Liverpool is booming. At least it seems that way. Between the Albert Dock and the city centre swarms a jungle of cranes, masts, ear-splitting noise, gleaming steel and aluminium, and glass – lots of glass. In 2008, a year during which Liverpool can boast itself the Cultural Capital of Europe, the desolate abandonment associated with the city until very recently seems to have been definitively consigned to the past. The whole of the city centre is one big construction site. And yet, at least if one is to believe David Dunster's sarcastic article in the April 2008 issue of *de Architect*, more is being hinted at than accomplished,

for the moment. It remains very much to be seen whether what is being created here is merely a gigantic shopping mall or a genuinely viable new city centre. The neighbourhoods surrounding the centre, with their multitude of seemingly endless rows of deserted streets lined with boarded-up windows, betray the fact that Liverpool is still struggling with an urban exodus on a massive scale.

The enormous building boom launched as the run-up to the special cultural year represents an attempt to halt this situation by bringing out the big guns.

The recently inaugurated new wing of the Bluecoat Arts Centre, designed by Rotterdam-based agency Biq Stadsontwerp, is part of this radical regeneration of the city centre. The multifaceted arts institution, housed for almost a century in

the former Bluecoat School, Liverpool's oldest building, needed more space and better technological facilities to ensure its survival. The edifice was built by Bryan Bundell in 1719 as a school for the poor and derived its name from the uniform its pupils were required to wear. Today, thanks to the charm of its richly ornamented architecture, its unexpected front and back gardens and its public and mixed programme, the Bluecoat is an oasis in the midst of a retail wasteland. The grand opening of the thoroughly renovated and expanded building in the spring of 2008 was one of the highlights of an ambitious cultural agenda – and not just because of the interest generated by the opening exhibition of the work of Yoko Ono, an artist closely linked to the culture of the city. In various respects, the project

Kunstcentrum Bluecoat, Liverpool, wandelgang aan de achtertuin / Blue Coat Arts Centre, Liverpool, ambulatory overlooking the rear court yard

omgeving – of althans de omgeving van vóór de bouwboom. Het gebouw presenteert zich als een dappere verzetsheld die vecht voor het behoud van een traditie waarvan de burens de waarde allang niet meer inzien. De eenvoudige, overbekende, symmetrische vorm met zijn tot de verbeelding sprekende fysionomie voldoet precies aan het beeld dat men met continentale ogen heeft van een Engels huis. Op het tweede gezicht verdwijnt het prototypische beeld op de achtergrond en blijken de ingrediënten van het zo gewone huis niet precies te zijn wat ze lijken. De verhoging in het midden van de gevel is geen schoorsteen maar een daklicht, de ramen zijn nét iets te groot en steken nét iets te ver uit de gevel, en vooral het metselwerk in tegelverband zorgt ervoor dat het gebouw bij lange na niet zo gewoon en anoniem is als men het misschien op het eerste gezicht zou denken.

De grote hoeveelheid regels waaraan met name de Nederlandse

woningbouw is onderworpen, werkt conventionele oplossingen in de hand, een gegeven dat biq op kritische manier accepteert. De architecten zien hun opgave niet in het vinden van een uitweg uit de conventie, maar in het vinden van een weg om binnen de conventie tot waardige, duurzame en respectvolle oplossingen te komen. De strategie die ze voor Bluecoat hebben gehanteerd, wijkt niet af van deze gedachte. Door het ontbreken van stedenbouwkundige restricties konden de architecten echter alleen werken binnen de stedenbouwkundige en architectonische conventies die zichzelf als architecten veronderstelden.

De aangewezen plek voor een nieuwe vleugel was een braakliggend stukje achtertuin aan College Lane. Hier stond vóór de Tweede Wereldoorlog een vleugel die de H-vormige opzet van het gebouw met zijn twee verschillende omsloten tuinen had gecompleteerd. Een van de grootste verdiensten van zowel nieuwbouw als renovatie is

was and is a minor sensation, and even before it was completed a number of critics had lavished it with praise.

The selection of the then relatively unknown Rotterdam practice after a Europe-wide call for tenders was surprising, all the more because until that point Biq had only built housing projects, either in the Netherlands and in Liverpool. Hans van de Heijden and his team approached the project with great seriousness of purpose, as well as with the pragmatism established in the course of their long years of housing construction. The practice's experience with renovation and restoration projects, and certainly many years of thinking about urban regeneration (Hans van de Heijden likes to speak of 'the broken city') resulted in an expansion in which the old and

the new structures merge all but seamlessly into a single entity.

Both the renovation project and the new wing form an odd contrast to the public fascination they have elicited and the superlatives used to describe them. Nor could there be a greater contrast with the garish display of slick, pluriform commercial architecture that has come to utterly dominate the streetscape of the city centre for the last several years. The most eye-catching façade is on College Lane, an unsightly, narrow side street with the feel of a village, as well as an uncertain future, all the cranes and building sites notwithstanding. The somewhat squat end façade blends easily with the scale of its immediate surroundings – or at least its surroundings before the building boom. The building takes the guise of a brave resist-

het bewaren van deze twee belangrijke, toch rustige openbare ruimten midden in het centrum van de stad. De achtertuin was vóór de verbouwing een betekenisvolle plek voor velen, maar zonder vorm. De intieme ruimte is nu in waarde hersteld en teruggegeven aan de stad. De entreehal of 'hub' met zijn cruciale positie als verbinding-balk in het H-vormige gebouw is ontstaan van tussenmuren en kamertjes. De ruime hal wordt na de verbouwing gebruikt als informeel café en trefpunt en ontsluit zowel voor- als achtertuin. Twee nieuwe ontsluitingskernen aan weerskanten van de 'hub' verbinden op eenvoudige manier de maar liefst 29 verschillende vloerniveaus van het bestaande complex met elkaar.

De belangrijkste ruimten in het gebouw gaan een directe relatie aan met de buitenruimte. De grootste tentoonstellingsruimte op de begane grond is vormgegeven als een refectorium langs een kloostergang die zich vervolgens weer opent naar de tuin.

Gang en zaal lopen naadloos in elkaar over, met alleen een regelmatige rij ouderwetse, houten vouwluiken ertussen. De dubbelhoge kloostergang zelf met zijn statig karakter en stevige, aan Dom Hans van der Laan herinnerende proporties en materiaalgebruik leidt naar een monumentale trap naar een tentoonstellingsruimte op de verdieping. Deze ruimte wordt beheerst door drie expressieve kastramen die als bijzondere vitrines voor sculpturen kunnen worden gebruikt. Het hoog oprijzende daklicht dat de voorgevel in belangrijke mate bepaalt, geeft extra hoogte en karakter aan de tentoonstellingsruimte en de 'performance space' ernaast. Het voorziet de monumentale drielaagse vide naast de lift van grandeur en het geeft prachtig strijklicht op het ruwe beton van de liftkern.

Om tot een samenhangend architectonisch vocabulaire te komen, legden de architecten zichzelf een aantal strenge regels op waaraan ze zich vervolgens nauwgezet hielden.

ance fighter struggling to save a tradition whose point its neighbours have longed ceased to see. Its simple, universally familiar, symmetrical form, with a physiognomy that appeals to the imagination, precisely matches continental Europeans' idea of an English house. On closer examination the prototypical image fades into the background and the ingredients of the oh-so-ordinary house turn out not to be exactly what they seem. The crest in the middle of the façade is not a chimney, but a skylight, the windows are just a little too big and stick out just a little too far from the wall, and the masonry in tile bond, especially, make the edifice far less ordinary and anonymous than one might think at first glance.

The myriad regulations to which Dutch housing construction, in particular, is

subjected favours conventional solutions, a fact Biq accepts in critical fashion. The architects see their task not as finding a way out of convention, but as finding a way to arrive at worthy, durable and respectful solutions *within* convention. The strategy they employed for the Bluecoat does not stray from this philosophy. In this case, as they were freed from urban planning restrictions, the architects were only able to work within the urban design and architecture conventions they set themselves, as architects.

The site allocated for a new wing was a vacant lot of neglected back garden on College Lane. Prior to the Second World War a wing had stood here, completing the H shape of the edifice with its two separate enclosed gardens. One of the greatest achievements of both

the new construction and the renovation is the preservation of these two important yet peaceful public spaces right in the middle of the city centre. Before the renovation and expansion, the back garden was a meaningful place for many people, but it lacked form. Its intimate space has now been restored to its true worth and given back to the city. The entrance hall or 'hub', with its crucial position as a connecting crossbar in the H-shaped building, has been stripped of partition walls and cubby-holes. Post-renovation, the expansive hall is used as an informal café and meeting point, providing access to both the front and back garden. Two new access vortices on either side of the 'hub' connect, in a simple way, all 29 floor levels of the existing complex.

The most important rooms in the building are explicitly

Kunstcentrum Bluecoat, Liverpool, plattegrond / Blue Coat Arts Centre, Liverpool, ground floor

Kunstcentrum Bluecoat, Liverpool, Situatietekening / Blue Coat Arts Centre, Liverpool, Site plan

Een prominente rol speelt hierbij het metselwerk: de voorgevel aan College Lane bestaat uitsluitend uit koppen die in tegelverband boven elkaar zijn gestapeld. Dit opmerkelijke patroon suggereert een duidelijke richting die consequent door het hele gebouw heen is volgehouden. Zo laat de langsgevel aan de tuin alleen strekken, eveneens in tegelverband zien. Het gekozen metselverband en de verticaliteit van de gevel dwingen de overigens expressieve, genuanceerde metselsteen in een streng, ietwat stijf en formeel kader. Het metselwerk met zijn opmerkelijk poreuze structuur blijft ook binnenin duidelijk zichtbaar, voorzien van een dunne laag witte verf die alleen de kleur van de steen verdekt.

Bluecoat is een instelling waarbinnen verschillende kunstvormen, tentoonstellingen, activiteiten en ideeën relatief onafhankelijk van elkaar functioneren. Na de uitbreiding beschikken curatoren en theatermakers over een aantal verschillende, goed

geproportioneerde ruimten die zonder doorgaande routing aan elkaar zijn geregen. Ook al vroeg het programma om neutrale, flexibele ruimten, de architecten hebben alles in het werk gesteld om juist dat te vermijden. Hans van der Heijden is van mening dat het uitgesproken karakter van de ruimten verschillend gebruik meer stimuleert en faciliteert dan een neutrale *black box*. Alle ruimten zijn specifiek en deze specificiteit is met krachtige, tectonische middelen tot stand gebracht. Elk detail, vanaf de plint tot aan de omlijsting van elke deuropening, is aan een streng en nadrukkelijk aanwezig regime onderworpen, en niets lijkt overgelaten aan intuïtie. Deze aanpak vormt door het hele gebouw heen steeds weer momenten van grote schoonheid, zoals de prachtige gangachtige ruimte naast de tuin. Waar de regels de overhand dreigen te nemen, worden ze op prettige manier gerelativeerd door de ruwe nonchalance waarmee het gebouw is uitgevoerd en waar de architecten op

afstand tandenknarsend genoeg mee moesten nemen.

Toen in 2001 de architecten de opdracht aanvaardden, kozen ze bewust voor een gebouw met traditionele kapvorm en een gevel van metselwerk omdat ze het op een vanzelfsprekende manier wilden inbedden in de historisch gegroeide omgeving – ook al tekende zich toen waarschijnlijk al af dat deze keuze al vóór de oplevering achterhaald zou zijn. Inmiddels lijkt de nieuwe vleugel te verwijzen naar een bakstenen realiteit die er misschien wel nooit in die vorm heeft bestaan, en dat zonder enkel historiserend vormelement of nostalgisch citaat. Toch hebben de positieve reacties alom de onmodieuze keuzes van de architecten gelijk gegeven. Met een vriendelijk toch onmiskenbaar opgeheven wijsvinger bepaalt de nieuwe Bluecoat nu de context die alleen nog bestaat in de herinnering, maar waarvan de waarde door velen wordt onderkend.

Als Hans van der Heijden zijn project toelicht, spreekt hij uitsluitend in praktische bewoordingen. De versmelting van oud en nieuw met onmerkbare overgangen van het een naar het ander beschrijft hij liever aan de hand van de door hem zo gewaardeerde Miroslav Šik dan dat hij het aan de hand van het eigen werk zou vertellen. Het enige gevoel dat de architect benoemt, is de melancholie van de plek die hij aanvoelde, en die de vele mensen beschreven die hij over de betekenis van de plek sprak. Zijn architectuur moest hierop een antwoord vinden. In deze missie is Bluecoat geslaagd; het is een waardige, ietwat zwaarmoedige plek geworden, en een bijzonder decor voor vele gebeurtenissen en herinneringen in de toekomst. Voor mij is de nieuwe oude tuin van Bluecoat zeker de beste plek in de stad om op zondagochtend rustig een kopje koffie te drinken. En dat is heel veel waard in een stad als Liverpool.

oriented to the public space. The largest exhibition space on the ground floor is laid out as a refectory along a cloister, which is in turn open to the garden. The cloister and the hall merge seamlessly, with only a regular row of old-fashioned wooden folding shutters in between. The double-height cloister itself, with its stately character as well as sturdy proportions and use of materials reminiscent of Dom Hans van der Laan, ends in a monumental staircase that leads to an exhibition gallery on the first floor. This space is dominated by three expressive casement windows that can be used as special display cases for sculptures. The towering skylight that largely defines the front façade gives added height and character to the exhibition space as well as to the

‘performance space’ next door. It also floods the monumental three-storey void next to the lift with grandeur and beautiful light onto the raw concrete of the lift shaft.

In order to arrive at a cohesive architectural vocabulary, the architects imposed a number of strict rules on themselves, which they then followed to the letter. The masonry plays a prominent role in this regard: the façade on College Lane consists exclusively of headers stacked on top of another in a tile-pattern bond. This unusual block bond suggests a clear direction that is consistently followed throughout the building. The side façade alongside the garden, for instance, features only stretchers, also in tile bond. The bond chosen and the verticality of the façade force the otherwise

expressive, nuanced brick into a strict, somewhat stiff and formal pattern. The brickwork, with its remarkably porous structure, is also left visible inside, covered in a thin layer of white paint that merely masks the colour of the brick.

The Bluecoat is an institution in which different art forms, exhibitions, activities and ideas function relatively independently of one another. Post-expansion, curators and theatre makers now have several different, well-proportioned rooms at their disposal, strung together without through-routing. Although the programme called for neutral, flexible spaces, the architects did everything in their power to avoid precisely that. Hans van der Heijden feels that the explicit character of the spaces better inspires and facilitates diverse

Kunstcentrum Bluecoat, Liverpool, tuin / Blue Coat Arts Centre, Liverpool, court yard

Kunstcentrum Bluecoat, Liverpool, Nieuwe vleugel, tuin, bestaand gebouw
Blue Coat Arts Centre, Liverpool, New wing, court yard, existing building

uses than a neutral black box would. All the rooms are specific, and this specificity has been achieved by powerful, tectonic means. Every detail, from the skirting to every single door frame, has been subjected to a strict and emphatically present regime, and nothing seems left to intuition. This approach creates repeated moments of great beauty throughout the building, such as the beautiful corridor-like space next to the garden. Where the rules threaten to take over, they are put into perspective in a pleasing way by the rough nonchalance with which the building has been built, something the architects had to endure while gnashing their teeth from a distance.

When the architects accepted the commission in 2001, they deliberately opted for a building with a traditional roof

form and a brickwork façade, in order to imbue it self-evidently in its historically evolved setting – even if it was likely, even then, that such a choice would be outdated before the building’s completion. Now the new wing seems to allude to a brick reality that may well never have existed in this form, and does so without a single historicising formal element of nostalgic reference. Yet the positive reactions all round have proven the unfashionable choices of the architects right. With a friendly yet unmistakably raised index finger, the new Bluecoat now defines a context that exists only in memory – but whose value is widely acknowledged.

When Hans van der Heijden talks about his project, he speaks exclusively in practical terminology. He prefers to describe the fusion of old and new, with its

imperceptible transitions from one to the other, by referring to Miroslav Šik, whom he admires so much, than to his own work. The only feeling the architect mentions is the melancholy of the place, which he felt and which was evoked by many people with whom he talked about the site’s significance. His architecture had to find a response to this. In that mission the Bluecoat is a success: it is now a dignified, somewhat sombre place, as well as a unique backdrop for many future events and memories. To me, the Bluecoat’s new old garden is certainly the best place in town to have a quiet cup of coffee on a Sunday morning. And that’s worth a lot in a town like Liverpool.

Translation: Pierre Bouvier